

So vetrne elektrarne problematičen projekt?

Mojca Golobič

Urbani izziv 2005, 16

Povzetek

Kljub dovolj dolgi in uspešni praksi načrtovanja in odločanja o posegih v prostor se zdi, da se sistem in njegovi udeleženci v post-tranzicijskem obdobju ne znajdejo ravno najbolje. V vihnem morju izogibanja med Scilo tehnokracije in Karibdo korporativizma vse skupaj zanaša zdaj v eno zdaj v drugo stran in nič ne kaže, da bomo kmalu zapluli v mirne vode strokovno podprtega participativnega odločanja. Način načrtovanja in odločanja pa ima ključno vlogo pri ustvarjanju sprejemljivosti oziroma problematičnosti projekta. V prispevku je primer iskanja in potrjevanja lokacije za vetrno elektrarno (VE) v Sloveniji uporabljen kot primer simptoma takšnega stanja. Na osnovi analize načina vključevanja in argumentacije vpletenih akterjev v različnih odločevalskih formah so prikazane slabosti strokovno-tehnokratskega in konsultativno-korporativističnega pristopa ter neformalne javne razprave, kakor tudi prednosti in možnosti, ki jih vsak od teh pristopov omogoča pri iskanju soglasnih rešitev.

Uvod

Pred dvema letoma je bil v Urbanem izzivu objavljen članek, v katerem avtorja predstavljata metodo vrednotenja prostora za postavitev vetrnih elektrarn (Golobič in Marušič, 2001). Predstavljeni postopek je del študije, ki jo je investitor projekta naročil kot strokovno podlago za umestitev VE v prostor, vendar ni imela opaznega učinka na postopek odločanja o lokacijah in niti na njegove rezultate. Štiri leta zatem se nasprotniki in zagovorniki projekta VE niso še niti za korak približali kompromisu, nasprotno, vedno bolj zagrizeno branijo svoje okope. Vetrnice so že pridobile sloves enega od bolj »problematičnih« projektov; videti pa je, da bodo ne glede na končen razplet za seboj pustile precej nerešenih konfliktov in zamer. Strokovna in splošna javnost se je imela v tem času priložnost dodobra seznaniti z argumenti za ali proti in se jih je najbrž tudi že preobjedla. V tem prispevku se ne bomo ukvarjali s ocenjevanjem projekta ali z iskanjem novih argumentov. Njegov namen je opozoriti, da problematičnost projekta ni nujno posledica njegovega oblikovanja ali tehnologije, niti ne izbora lokacije. Kot kaže izkušnja s projektom VE, je vsak projekt lahko problematičen, če postopek načrtovanja in sprejemanja odločitev onemogoča legitimizacijo.

Zaradi nazornosti morda kaže na kratko povzeti zgodovino projekta. Idejo o postavitvi VE je pobudnik Elektro Primorska začel razvijati leta 1998, ko so s sofinanciranjem s strani EU začeli meriti vetrni potencial na 13 merilnih mestih po državi. Predvsem rezultati meritev s področja Primorske so pokazali, da je vetrnega potenciala dovolj za izkoriščanje v energetske namene. V tem času so bile preverjene različne lokacije: Banjščice, Sinji vrh, Golič, Nanos, Volovja reber, Kokoška itd. Za podrobnejše preverjanje različnih vidikov možnosti postavitve VE in za celovito oceno potencialnih lokacij je pobudnik naročil različne študije. Pobudnik je na zanj zanimivih lokacijah Nanosu in Goliču tudi pridobil podporo lokalnih skupnosti in prebivalcev, vendar pa je na obeh lokacijah dejavnosti prekinil zaradi nasprotovanja s strani predstavnikov ohranjanja narave. Na pobudo Ministrstva za okolje in prostor se je pobudnik usmeril na Volovjo Reber na območju Ilirske Bistrice. Projekt je v treh lokalnih skupnostih (Ilirska Bistrica, Knežak, Šembije) dobil veliko podporo. V začetku leta 2003 so se lotili

spremembe prostorskih sestavin družbenega plana Občine Ilirska Bistrica ter izdelave lokacijskega načrta za Vetrno elektrarno Volovja reber¹. V postopku priprave teh dokumentov so nosilci urejanja prostora pripravili tudi smernice in mnenja, na podlagi katerih sta bila aprila 2004 oba akta sprejeta z veliko večino glasov občinskega sveta občine Ilirska Bistrica. S podporo lokalnega prebivalstva in občine ter sprejetim lokacijskim načrtom je pobudnik začel pripravljati dokumente za pridobitev gradbenega dovoljenja. Pripravljeno je bilo tudi poročilo o vplivih na okolje, ki je določilo omilitvene ukrepe, med katerimi je tudi nakup dodatnih 147 hektarov zemljišč, kjer naj bi v skladu z navodili in usmeritvami okoljevarstvenikov vzdrževali primerne rastlinske in živalske habitate. Kljub načeloma pozitivnemu priporočilu iz Poročila o vplivih na okolja pa je pristojna institucija, Agencija RS za okolje, zavrnila izdajo okoljevarstvenega soglasja. Ministrstvo za okolje in prostor je ugodilo pritožbi pobudnika in vrnilo pobudo ARSO v ponovno odločanje. Izdelano je bilo tudi dopolnjeno Poročilo o vplivih na okolje.

Oblike iskanja rešitev in odločanja

Sodobna družba pozna dve glavni obliki argumentacije in iskanja rešitev: demokratično razpravo in znanost. Obe imata skupen izvor v antični Grčiji in delita zgodovino bolj ali manj napetih odnosov. Prostorsko načrtovanje deluje v območju prekrivanja obeh, pri čemer se je v zgodovini vpliv ene ali druge oblike spreminjal glede na družbene okoliščine. Tako se je v moderni dobi znanost učinkovito uveljavila s konceptom celovitega ali racionalnega planiranja (Lyle, 1985), pluralna postmoderna družba pa je z dvomi o legitimnosti vseh tradicionalnih institucij vlogo znanosti spet postavila pod vprašaj. V konceptu družbe tveganja (Beck, 1992) so znanstvena spoznanja sicer vse bolj potreben, a po drugi strani tudi vse manj zadosten pogoj za sprejemanje odločitev. Kot alternativa ali dopolnilo strokovnemu načinu odločanja so se zato uveljavili posvetovalni (konsultativni)² in participativni postopki. Oba pristopa sta v svoji optimalni obliki zaželeni in učinkovita, se dobro dopolnjujeta in doprineseta k dobrim odločitvam. Žal se v praksi velikokrat spremenita v svoje izkrivljene različice: bodisi v tehokratski, bodisi korporativistični način odločanja, ki se med seboj izključujeta, onemogočata pa tudi demokratičnost odločanja in zmanjšujeta legitimnost tako sprejetih rešitev.

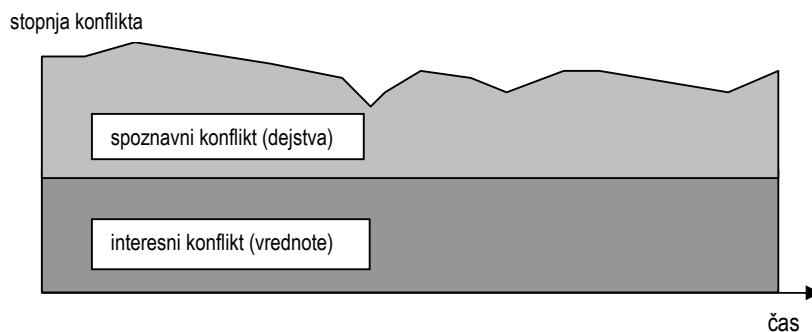
Strokovni pristop naj bi zagotavljal strokovnost, torej kakovost rešitve ter obenem tudi interesno nevpletenost, torej objektivnost sprejete odločitve. Zanimivo je, da ima ta pristop v Sloveniji svoje zagovornike predvsem v skupinah varstvenih sektorjev. Varstvo okolja je bilo namreč v svetu eno od prvih področij, ki je dobilo svoj zagon 'od spodaj navzgor' in se je v uradnih politikah uveljavilo šele na osnovi izdatne podpore javnosti. Strokovni pristop je bil najprej značilen za varstvo kmetijskih zemljišč, pri čemer so bila najboljša kmetijska zemljišča izvzeta iz postopka usklajevanja interesov na osnovi strokovnih meril o njihovi

¹ Postopek se je začel v skladu s prejšnjo zakonodajo, ki je za tovrsten poseg predvidela občinski lokacijski načrt. Po Zakonu o urejanju prostora (ZUreP-1, Ur.l.RS, 110/02) bi projekt zahteval državni lokacijski načrt.

² Na tem področju imamo opraviti z določeno pojmovno nedorečenostjo, zato je morda na mestu kratka opomba v zvezi z uporabo izrazov. Z izrazom 'posvetovalni' tukaj opisujemo postopek, kjer so v iskanje rešitev in odločanje na osnovi partnerstva in pogajanj vključeni pomembni nosilci interesov ali prizadete interesne skupine ('stakeholderji' ali akterji); 'participativni' pa so tisti postopki, ki vključujejo tudi najširšo javnost in neorganizirane posameznike (Wates, 1996). Izraz participativni se pogosto uporablja kot krovni izraz za vse oblike vključevanja nestrokovnih udeležencev, kar kaže na nejasno ločnico med obema pristopoma, ki je v praksi včasih tudi v resnici težko določljiva. Vsaj na teoretični ravni pa je ločevanje pomembno, saj se v nekaterih ciljih (demokratizacija, vplivanje javnosti na odločanje, transparentnost) pristopa bistveno razlikujeta.

kakovosti za kmetijsko pridelavo. V zadnjem času pa pozive 'naj odločajo strokovnjaki' in sklicevanje na 'izključno strokovne argumente' zasledimo zlasti na področju ohranjanja narave, upravljanja z naravnimi viri in varstva okolja. Ta stališča so nenazadnje izražena tudi v področnih zakonodajah, ki se izdatno zanašajo na vzvode izdajanje soglasij na osnovi strokovnih poročil in upravnih postopkov (Uredba o posebnih varstvenih območjih - območjih Natura 2000, Ur.l. RS, št. 49 in 110/2004, Uredba o celoviti presoji vplivov izvedbe planov na okolje (v pripravi, osnutek 2005). Program Natura 2000 se pri določanju območij izrecno sklicuje na uporabo objektivnih postopkov in izključno strokovnih meril, na osnovi katerih je 36% površine Slovenije postavljene pod režim, ki stroki v postopku odločanja podeljuje poseben status. Ravno slednje je verjetno tudi eden od ključnih razlogov, da so zahteve po strokovnem odločanju v krogih planerjev in drugih strokovnjakov pogosto dobro sprejete. Retorika in argumentacija, ki jo zahtevajo odprti in vključevalni postopki namreč postavljata strokovnjake v drugačen, manj vpliven položaj, zahtevata pa tudi bolj odprt način odločanja in drugačno komunikacijo, ki je večina strokovnjakov niti ni vajena, niti je ne obvlada.

Sklicevanje na stroko in strokovna merila je prepričljivo in tudi učinkovito, dokler verjamemo, da je mogoče o našem ravnanju odločati na osnovi poznavanja stvarnosti, kot ga omogoča znanost. Veneris (1993) takšen pristop imenuje »kohezivno« načrtovanje, pri katerem gre za razreševanje tehničnih problemov znotraj vsesplošnega družbenega konsenza glede vrednot. Vrsta problemov v prostoru je vsaj na videz takšnih, torej strokovno povsem razrešljivih. V takih primerih se odločitve, ki temeljijo bolj ali manj izključno na strokovnem znanju, kažejo kot povsem legitimne, čeprav dejansko pomenijo prenos odločanja na strokovnjake. Vendar pa se domala okrog vsakega vprašanja o prostoru lahko oblikujejo različni pogledi in zato je sklicevanje na strokovnost kot edini vidik odločanja v načelu napačno (Marušič, 2002). V praksi se to velikokrat pokaže tudi kot nerešljivost ali celo poglobljanje konflikta. Ker se ta običajno navzven kaže kot nestrinjanje o dejstvih, odločevalce navede v zahteve za pridobivanje več, novega, bolj 'strokovnega' in bolj 'objektivnega' znanja. Navedek iz mnenja Zavoda RS za varstvo narave o sprejemljivosti vplivov VE je značilen: '(...)ugotavljamo, da je poročilo v poglavju Obstoječe stanje posameznih sestavin okolja pomanjkljivo. Podatki o vrstah, vključno s kvalifikacijskimi vrstami, so pomanjkljivi. Razlog za to je verjetno treba iskati v kratkem in omejenem roku izdelave poročila. (...) za čimbolj realno oceno vplivov posega je potrebno pridobiti čim več podatkov, ne le razpoložljivih, temveč pridobljenih trudi z ustreznimi terenskimi raziskavami.' Take zahteve običajno odložijo postopek za nekaj mesecev ali let, omogoči pogodbe strokovnim izvajalcem, konflikta pa ne pripelje prav dosti bližje rešitvi. Konflikt namreč v resnici ni posledica nestrinjanja o dejstvih, marveč njihove interpretacije, ki pa je posledica različnosti vpletenih interesov (slika 1).

Slika 1: Stopnje konflikta ni mogoče zmanjšati zgolj z vključevanjem novega ekspertnega znanja zaradi konflikta vrednot, ki je v ozadju nestrinjanja o dejstvih (Obermeyer, 1998)

Pomanjkljivosti strokovnega odločanja so se pokazale že v 60. letih. Tedaj sta kritika tehnokratskega planiranja in zavest o pravicah posameznikov, povezana zlasti s pravico do zdravega okolja, privedli do ideje o planiranju kot postopku sodelovanja med javnostjo (uporabniki), stroko (načrtovalci) in politiko (odločevalci) in do uveljavljanja različnih oblik participativnih pristopov. Paradigma participativnega planiranja kot komunikacijskega procesa (Habermas, 1984, 1987) je prispevala tudi eno najmočnejših kritik tedanjega tehnokratskega postopka planiranja. Dokazuje za oddaljitev tehnokratskih pristopov od potreb dejanskih uporabnikov prostorskih načrtov lahko najdemo tudi v Sloveniji. Pregled več kot 30-letnega sistematičnega spremljanja odnosa javnosti do vprašanj prostorskega načrtovanja je pokazal, da se stališča javnosti vse bolj razlikujejo od stališč stroke (Kos, 2002).

Različni danes uveljavljeni prostorsko načrtovalski postopki imajo vprašanja demokratičnosti, usklajevanja, transparentnosti bolj ali manj uspešno rešena. Kot meni Veneris (1993) je kohezivnost, ki bi omogočala tehnokratski pristop, načeloma možna tudi znotraj pluralističnega družbenega konteksta, vendar zahteva vnaprejšnjo razrešitev družbenih konfliktov glede vrednot. Za to pa je seveda v postopek nujno treba vključiti tudi predstavnike konfliktnih interesov: medsebojno soočenje in prepoznavanje skupnega problema je namreč nujni pogoj, da se lahko različna izhodišča med seboj uskladijo. Pri participativnem pristopu je torej v ospredju sprejemljivost odločitve za vpletene strani, ki naj bi zagotavljala tudi kakovost predvsem pa uresničljivost sprejete rešitve. Ti postopki načeloma bolje opravijo s problemi subjektivnosti, dinamike in konflikta vrednot, vendar pa so podvrženi drugim tveganjem, ki se jim strokovni postopki lažje izognejo: strokovna šibkost rešitev, populizem v argumentaciji in korporativizmu, torej odločanje na osnovi trenutno prevladujočih vzvodov moči v družbi brez upoštevanja strokovnih argumentov in javne koristi. Participativni postopki so izpostavljeni skušnjavi lobiranja, političnih in ekonomskih pritiskov ter uporabe drugih pol-legitimnih vzvodov za doseganje ciljev. Če sodelujoči v tem postopku ne (zmorejo) zagotoviti predstavljanja javnih interesov, potem je tveganje, da bodo zasebne skupine ne le vsilile svoje rešitve, temveč tudi legitimirale svoje interese kot javne. Način organiziranja para-javnih skupin (društva, civilne iniciative, nevladne organizacije, podjetja...) namreč ni posebej reguliran, zato nikakor ni samo po sebi umevno, da so te skupine organizirane na demokratičen način niti da predstavljajo javni interes. Tveganje, da se participativni postopki izkrivijo v korporativistične, je povezano z njihovim nastankom: različnih lokalne skupine so svojo javno uveljavitev dosegle ravno skozi participacijo na področju okoljevarstvenih pobud. Kaj takega je dovolj pogost pojav tudi v zglednih demokratičnih družbah (npr. Nizozemske, Voogd in Woltjer, 1999). Zaključek, da vsakršna participacija ali posvetovalni postopek zagotavljata tudi sprejem odločitve, ki je v najboljšem javnem interesu, torej nikakor ni samoumeven.

Projekt VE je s tega vidika zanimiv, saj omogoča vpogled v odločitvene mehanizme tako strokovnega kot posvetovalnega pristopa, vsaj delno pa tudi ovrednotenje njihovih rezultatov. V primeru VE so se strokovnih argumentov in odločitvenega postopka poslužile službe in predstavniki civilnih skupin za ohranjanja narave. Po drugi strani pa se je investitor ves čas (vsaj formalno) zavzemal za odprt, vključevalni postopek. Že med pripravo strokovnih podlag je pričel s seznanjanjem javnosti na območjih potencialnih lokacij. Te dejavnosti so se najprej začele na Nanosu, kjer so pridobili podporo občine in lokalnih prebivalcev, vendar se je lokacija zaradi nasprotovanja predstavnikov varstva narave izkazala za težko izvedljivo. Podobno se je zgodilo na lokaciji Golič, kjer so lokalno prebivalstvo ter občinske strukture prav tako v veliki večini podprli projekt, investitor pa je aktivnosti ponovno prekinil zaradi

naravovarstveno pomislekov. Vendar pa cel postopek v javnosti nikakor ni izzvenel kot zgled transparentnosti. S stališča ne vključene, splošne javnosti je bil zaznan kot izrazito korporativističen, kar je mogoče razbrati tudi iz številnih komentarjev v dnevnem tisku in na internetnih forumih. V ilustracijo navajamo komentar enega od udeležencev internetnega foruma o VE³:

Evil dick: »Izrez Volovje rebri iz Nature 2000 je bil torej posledica očitnega pritiska investorjev in občine Ilirska Bistrica. Lokalni župani in kapitalistični interesi so prevladali nad mnenjem stroke in okoljevarstvenikov.»

Kako določiti merila sprejemljivosti posega

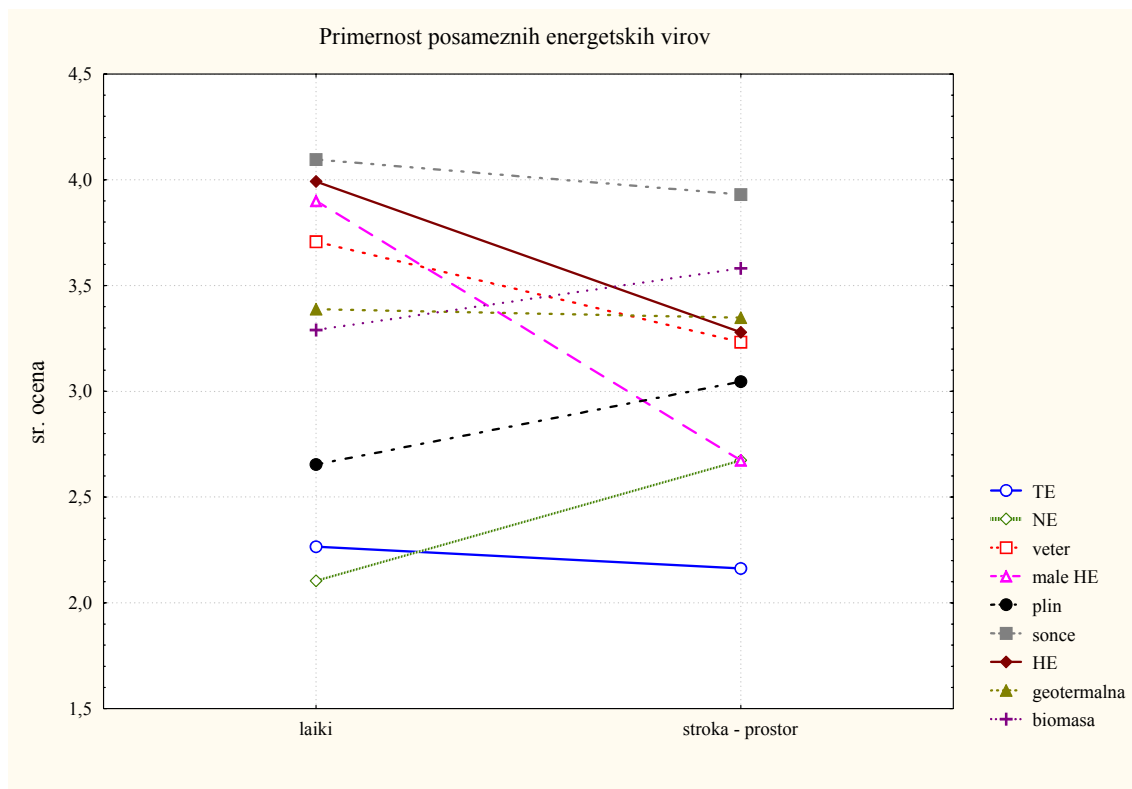
Eno od ključnih vprašanj, na katera mora odgovoriti načrtovalni postopek, je odločitev o sprejemljivosti predlaganega posega v prostor. Odgovor iščemo na osnovi argumentov za in proti, ki jih je običajno veliko, težava pa je v tem, da so izraženi in utemeljeni na zelo različne načine. Zato jih lahko tehtamo le v postopku večkriterijskega odločanja, ki pa v kontekstu strokovnega oziroma posvetovalnega postopka poteka na različne načine. V primeru strokovnega pristopa skušamo oceniti in po možnosti tudi finančno ovrednotiti stroške in koristi ter se odločiti na osnovi neto družbene koristi. Drug pogost pristop pri strokovnem odločanju je preverjanje predloga projekta z vidika formalnih omejitev (norm, standardov, režimov). Pri tem slednje upoštevamo kot dokončno veljavno, nespremenljivo dejstvo in pogosto pozabljamo, da so rezultat dogovora v določenem vrednostnem kontekstu, ki ga določajo zgodovinske, ekonomske, družbene in strokovne okoliščine. Kot take jih je v spremenjenih okoliščinah povsem legitimno soočiti z drugačnimi izhodišči in preveriti njihovo veljavnost. Poleg tistih meril, ki so kodirana v formalnih dokumentih, pa v postopek odločanja vstopa še cela vrsta drugih vrednostnih kategorij, ki so potrjene zgolj v strokovnem krogu ali niti to ne (slika 2). Večina je odvisnih od tega, kaj posamezniki zaznavajo kot vrednost in kako naj bi se po njihovem mnenju prostor uporabljal. Ti pogledi se med posamezniki oz. skupinami razlikujejo, prav tako pa se lahko pomembno razlikuje od tržno ali ekspertno opredeljenih (slika 3). Zato se kljub uporabi vrhunskega znanja pogosto dogaja, da so rešitve, oblikovane zgolj na osnovi strokovne vednosti, za javnost nesprejemljive ter da z izpopolnjevanjem informacij ne pridemo dosti bližje rešitvi.

Slika 2: sprejemljivost VE na različnih krajinskih prizoriščih je primer merila, kjer se ni mogoče opreti na standarde, pa tudi strokovna presoja ni nujno skladna z mnenjem javnosti. Še več, tudi mnenja različnih skupin javnosti se lahko močno razhajajo. Rezultati ankete, opravljene v okviru študije o prostorskih potencialih za VE na Primorskem (Brečevič et al.,

³ Citirani forum RTV SLO je le ena od številnih oblik spontane javne razprave, ki se je razvila v skoraj vseh glavnih slovenskih medijih (Delo, Dnevnik, Primorske novice, Mladina) in na številnih internetnih forumih. V prispevku so navedeni dobesedni citati udeležencev forma, uporabljeni pa njihovi nadimki, s kakršnimi se predstavljajo na forumu.

2001) so pokazali, da je soglasje o nekaterih prizoriščih zelo veliko; bodisi, da so VE velika degradacija (levo); bodisi da ne vplivajo bistveno na vizualno kakovost krajine (v sredini). Pri drugih prizoriščih pa so bila razhajanja zelo velika (desno). (Opomba: spraševanci so ocenjevali skladnost, zanimivost, naravnost, domačnost in lepoto iste fotografije enkrat z drugič pa brez VE).

Slika 3: Ocena primernosti posameznih energetskih virov za Slovenijo je le en od primerov razlik v stališčih med laično javnostjo in strokovnjaki (Vir: Brečevič et al., 2001).

Kako različno je mogoče vrednotiti kakovosti v prostoru in s tem (potencialno) okoljsko škodo, ki bi jo projekt povzročil, kažeta tudi naslednji mnenji s foruma:

Evil dick: (citira vsebino peticije, ki so jo podpisale civilnodružbene skupine in posamezniki proti VE na Volovji rebri...) »Območji Volovja reber in Vremščica tvorita kompleks visokokraških gorskih grebenov izstopajočega naravovarstvenega pomena in izjemne krajinske lepote. To sta območji evropsko pomembnih habitatnih tipov, rastišča ogroženih rastlinskih vrst in življenjski prostor velikim zverem ter mnogim mednarodno varovanim pticam. Ob grebenih Volovje reber in Vremščice poteka evropska selitvena pot beloglavih jastreb. Ob vstopu v Evropsko unijo bosta postali del mednarodne mreže zavarovanih območij Natura 2000. Ohranjena visoka biotska pestrost bo ena bistvenih primerjalnih prednosti Slovenije v Evropski uniji. Izgradnja vetrnih elektrarn na Volovji rebri in Vremščici bi bila grob in trajen poseg v prostor, s katerim bi nepopravljivo degradirali in izničili njihov velik naravovarstveni pomen.«

Anarhist: »...Velikokrat sem bil na tej vaši rebri, kot vojak v Ilirski B.. In velikokrat sem bil na Vremščici, sem namreč iz teh krajev. Tam na rebri ni nič drugega kot stara trava in kakšen kamen in grm, na Vremščici pa isto, le da se tam pase kakšna ovca. In kaj bi zmotile tam vetrnice? Ovce se bodo lahko pasle naprej in ptiči bodo neovirano letali še naprej.«

Drugi razlog, zakaj ocenjevanje sprejemljivosti z izključno strokovnimi merili in postopki ne daje dovolj opore za odločitev, je pomanjkljivo znanje, oz. negotovost: tako rekoč vse predpostavke, na osnovi katerih tako zagovorniki kot tudi nasprotniki gradijo svoje argumente, so negotove:

- kako bo pihal veter: koliko časa na leto in s kakšnim izkoristkom bodo VE delovale,
- kakšne bodo potrebe po energiji in razmere na trgu,
- koliko ptic se bo zaletelo v turbine in kakšen vpliv bo to imelo na populacije,
- koliko bodo nove sosede motile volkove, medvede in rise,
- kakšna bo nova podoba krajine z VE in kako nam bo všeč,
- koliko turistov bo zaradi VE obiskalo Volovjo reber in kakšen vpliv bo to imelo na razvoj občine Ilirska Bistrica.

Prav na te dileme se nanaša tudi spodnji komentar udeleženca na forumu, ki sicer zelo karikirano, vendar v bistvu točno zazna bistvo problema:

*Zdravko Vatovec: "Kakšen hrup je torej v špilu? (ni pravo vprašanje-op.p.). Pravišnja vprašanja:
Kakšen gnar je v špilu?
Čigav gnar je v špilu?
Kdo bo gnar pospravil?
Koliko gnarja bo pospravil?
Zaželjeni strokovni odgovori!«*

Alternativne rešitve kot možnost reševanja konflikta

Za uspešnost in legitimnost strokovnega pristopa naj bi bila torej potrebna vnaprejšnja razrešitev družbenih konfliktov glede vrednot, to pa je vselej dolg, zapleten in v resnici nikoli docela uspešen proces. Vendar pa se pogosto konflikti v resnici predstavljajo kot izključevalne strategije tipa: 'ptice ali Kyoto', kar seveda ne obeta možne razrešitve problema in je v resnici napačno prikazovanje problema. Alternativni pristop k razreševanju konfliktov Veneris imenuje »konfliktni«, pri katerem pristanemo na konfliktni vrednosti sistem in zahtevamo, da so rešitve pripravljene skladno z njim. Tak pristop se lahko izkaže za lažjo pot – lahko se namreč izkaže, da obstajajo prostorske rešitve, ki so lahko sprejemljive tudi za sicer konflikte vrednostne sistemov. To pa je možno preveriti šele ob oblikovanju rešitev, prav tako tudi možne kompenzacijske strategije, medsebojne odvisnosti posameznih meril itd. V primeru VE si je soglasje na ravni konflikta interesov težko zamišljati. Bolj smiselno je torej izhodišče 'konfliktnega planiranja' in iskanje takih rešitev, ki bodo sprejemljive za vse vpletene. V resnici pa nobena od nasprotnih strani ni ponudila alternativ, vsaj ne takih, ki bi jih lahko obravnavali kot smiselne: realne, izvedljive.

Udeleženci foruma so to pomanjkanje alternativ dobro zaznali:

Lokiamater: »Naravovarstveniki jaz vas podpiram, ampak dajte neko alternativo napredku in s tem povezane porabe el.energije....«

Izhodišče za alternativne rešitve bi moralo biti razumevanje konflikta interesov, ta pa je na različnih ravneh različen. Na ravni države gre predvsem za alternativne strategije v okviru energetske politike: Kakšni so alternativni načini za (čim bolj okoljevarstveno) pridobivanje energije – ali za zmanjševanje njene porabe?

Takole o alternativah razmišljajo udeleženci foruma:

Lokiamater: »Stvar je morda bolj kompleksna – zelena energija – da, vendar bi morali v ta namen storiti korak naprej – zapreti takšne velike porabnike kot je Talum, ki porabi – ne boste verjeli toliko energije kot jo v istem (časovno gledano) terminu porabi celotna Primorska.«

Mikimous: »Ok, da me ne bo kdo razumu narobe, sem za čisto naravo, samo vetrna elektrarna ali pa hidro se mi ne zdita čiste, ogrožata ekosistem....o vetrni sem podal dvom, o vodni se pa ruši z različnim nivojem vode, drstenje rib, z ustvarjanjem umetnih jezer se ustvarjajo novi življenjski pogoji ki pa niso pisani na kožo vsem živalskim vrstam.....Kokr kol obračam, se mi zdi glede na izkoristek najboljš jedrska energija....sam problem so odpadki, pa če so skladiščeni tako kot je treba mislm da tud niso ne varni....Črnobil je pa bil človeški faktor....«..

Na ravni regije gre za vprašanje alternativnih lokacij: ali obstaja v regiji lokacije, ki so za pridobivanje vetrne energije še vedno ugodne, a varstveno manj problematične? V Sloveniji, ki ima za rentabilno delovanje VE mejne vetrovne razmere, manevrskega prostora ni prav veliko: uporabna so samo najbolj prevetrena območja. Predlogi nasprotnikov VE na Volovji rebri in Goliču, naj elektrarne stojijo ob avtocestah, so nerealni. Po drugi strani je investitor sicer prelagal nekaj alternativnih lokacij, vendar jih očitno niti sam ni jemal resno; lokacije z manjšim vetrnim potencialom je namreč sam izključil iz nadaljnje obravnave, o lokaciji na Kokoški, ki je bila predlagana kot morebiten kompromis, pa je vse potihnilo. O morebitnih novih lokacijah, ki so jih nakazale študije potencialov, pa ni želel razmišljati, z argumentom, da so meritve vetra drage in da bo vztrajal na lokacijah, kjer so večletne meritve že pokazale dober vetrni potencial. Te lokacije pa so, kot je znano, vse težavne: Nanos, Golič, Volovja reber.

Na lokalni ravni; torej v primeru konkretne lokacije v občini Ilirska Bistrica, pa so glavni problem razvojne možnosti lokalne skupnosti. V resnici so od vseh argumentov v zvezi z VE še najbolj oprijemljive pogodbe za prodajo zemlje in obljubljeni renta za rabo prostora. Zato protest lokalne skupnosti ob možnosti, da država ustavi postavitve VE, ni presenetljiv. Reševanje tega konflikta bi zahtevalo iskanje alternativnih razvojnih možnosti za Ilirsko Bistrico. Zdi se, da ta vidik ni našel pravega mesta v uradni razpravi. Zato pa so udeleženci foruma pokazali veliko več občutka za zaznavanje tega problema:

Last: »...Eno zadnjih omizij na to temo je razkrilo nekaj malega ozadja cele zgodbe, a ni ponudilo prav dobrega odgovora prebivalcem okoli problematične rebri. Ti imajo kraško reber in veter in želijo s tem kar imajo služiti. Pri tem bodo posegli v naravo, pa kaj. To počnemo vsi vsak dan. Ne vsi enako in ne vsi enako moteče, zato (pravijo) so izumili državo, da kaj zapove in kaj prepove. Prepoved v tem primeru nevarno sili k odmeri primerne odškodnine državljanom, ki bi jim bila odvzeta pravica izkoriščanja naravnih virov zaradi javnega interesa....«

Zaključek

Tukaj večkrat citirana razprava na forumu se v aprilu 2005 začasno zaključuje takole:

Qassam: »Kakšne hude škode ne bodo naredile, ekonomskih in okoljevarstvenih koristi pa tudi ne bo!«

Robek: »No se s tabo končno strinjam !!!! Lp Štajerska«

Packer: »Lepo, da se vsaj v eni temi vsi strinjamo.«

Kot je videti, VE na Volovji rebri niso niti tako imeniten projekt, kot želijo prikazati njegovi zagovorniki, niti takšna katastrofa, kot bi jo radi naslikali njegovi nasprotniki. So pa dober primer zgrešenega pristopa k umeščanju objekta v prostor in pomanjkanja razumevanja nastanka konflikta in uporabe (že znanih) metod za njegovo reševanje. Del odgovornosti bi najbrž morali nase prevzeti tudi prostorski načrtovalci, ki interesnim skupinam pri uveljavljanju njihovih legitimnih interesov ne znamo ponuditi orodij za njihovo nekonfliktno in sporazumno uveljavitev. Potem pač posežejo po tistih orodjih, ki jih poznajo, in ki se jim

zdijo najbolj učinkovita. V naši sedanji družbeno – politični stvarnosti so to bodisi tehnokratsko sklicevanje na znanost in strokovne argumente in zapiranje pred javno razpravo ali pa razne metode političnega pritiska in lobiranja. Rezultati seveda niso v nikogaršnjo korist, še najmanj v korist javnega interesa.

Neodvisno od formalnih akterjev postopka pa se je v primeru VE razvila široka in angažirana javna razprava, ki jo vsekakor lahko štejemo za pozitiven pojav. Niti ne pretiravamo z oceno, da se je v tem primeru razprava v najbolj odprtem in demokratičnem krogu, za kakršnega lahko štejemo internetni forum, izkazala za precej bolj produktivno in smiselno, identificirala pa je tudi vse glavne težave postopka: omejenost strokovnih argumentov (tehnokratskost odločanja), problem korporativističnih mehanizmov odločanja, vprašanje potrebnosti projekta in potrebo po alternativnih rešitvah. Vsi prispevki v tej razpravi seveda niso dobronamerni in ne koristijo ustvarjalnim prizadevanjem za rešitev problema, številni pa, a kljub temu niso naleteli na odziv pri akterjih postopka. Čeprav se morda vsiljuje sklep, da je torej najbolje odločitve prepustiti ljudstvu (npr. z referendumi), bi bil to prehiter in ravno tako napačen zaključek kot je prepuščanje odločitev stroki. Glavna lekcija, ki jo primer ponuja, je v tem, da imajo tudi potencialno idealne forme odločanja svoje pasti, in pa v tem, da javnosti še vedno ne znamo vključiti in izkoristiti njene vloge pri doseganju transparentnosti, demokratičnosti in s tem legitimnosti ustaljenim formalnim odločitvenim praksam.

Viri:

- Brečević D., Šaver A., Marušič I., Golobič M., Križanič F., Čretnik J., Polič M. 2001. Analiza prostorskih potencialov na Primorskem za postavitev vetrnih elektrarn - privlačnost in ranljivost prostora. Ljubljana, Inštitut za raziskave v energetiki, ekologiji in tehnologiji, Forum RTVSLO, http://www.rtvsllo.si/modload.php?&c_mod=forum&op=viewtopic&mode=viewtopic&topic_id=800&forum=4&start=80
- Golobič, M., Marušič, J., 2001, Vetrne elektrarne - znamenje tehnološkega napredka ali brezbriznost do naravne krajine? *Urbani izziv*, let. 12, št. 1, str. 90-96,
- Habermas J. 1984. The theory of communicative action, Vol 1: Reason and the rationalization of society. London, Polity press,
- Habermas J. 1987. The theory of communicative action, Vol 2: Lifeworld and system: A critique of functionalist reason. London, Polity press,
- Kos D. 2002. Praktična sociologija za načrtovalce in urejevalce prostora. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede
- Marušič I. 2002. Planiranje. V: Polič M. et al. (ur.). Spoznavni zemljevid Slovenije. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete,
- Obermeyer N.J. 1998. Spatial conflict in the information age. <http://www.geo.wvu.edu/i19/papers/monmonier.html>
- Veneris Y. 1993. Reliable design under conflicting social values. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 20: 145-162.
- Voogd H., Woltjer J., 1999, The communicative ideology in spatial planning: some critical reflections based on the Dutch experience, *Environment and planning B*, 26, pp. 835-854
- Wates, N. 1996. Action Planning. London, The Prince of Wales's Institute of Architecture.
- Zavod RS za varstvo narave. Mnenje o sprejemljivosti vplivov vetrne elektrarne in povezovalnega 110 kV daljnovoda na območju Volovje rebri nad Ilirsko Bistrico na

biotsko raznovrstnost, naravne vrednote in zavarovana območja, št. 8-III-662/4-O-04/MG z dne 30.11.2004